

Antiohos'un Dillere Destan Definesi

Jean VIDAL

Türkiye Hükümeti, Komagenos kralı Antiohos'un mezarını ve oraya gömülü olan definesini arayıp bulmak amacıyla incelemeler ve araştırmalar yapmaya karar vermiştir. Bu mezar ve define, 3000 metre yüksekliğindeki Nemrud Dağında bulunmaktadır. Oysa, bu işin içerisinde bir çok teknik güçlükler girmektedir. Öyle ki, hiç bir uzman, kazıların nasıl yapılacağına dair henüz bir yol gösteremediği gibi, bunun masrafları hakkında da tahminlerde bulunamamıştır. Ne olursa olsun, ergeç uluslararası bir nitelik taşıyacak olan bu işi, Türkiye yalnız başına ele alacak ve sonuçlayacak durumda değildir. Nemrut Dağını filme alan ve ilk televizyon reportajını yapan Jean Vidal, bu yerin binlerce yıl sakladığı tarihi sırları anlatıyor.

Türkiyedeki Anti-Toros dağları silsilesi içerisinde yükselen Nemrut Dağı üzerinde, bundan 2000 yıl önce yapılmış olan heybetli bir tapınak vardır. Bunu yaptıran, Büyük Dâra'nın soyundan gelen Birinci Antiohos'dır ki onun saltanatı boyunca yaptığı işler ve eylemlerinden çoğu, zıçığa çıkmamış, gölgede kalmıştır. Dağda yaptırmış olduğu bu anıt-tapınak, yerl ve fiziksel niteliği nedeniyle, bir çok kimselerin erişemeyeceği ve göremeyeceği bir eski zaman kalesi durumundadır. Nemrut Dağı, dünya arkeolojisi için gözden uzak kalmış bir yerdir.

Antiohos'un definesi şimdiye dek meydana çıkarılmamış ise, bunda bir ihmal olduğu kabul edilmelidir, çünkü burası, târife hacet kalmadan, gözrünüşü itibarile kendisini dile getirmektedir.

Nemrut Dağı kurak ve yanık bir arazi içerisinde bulunduğundan, havadan bile kolayca fark edilemiyor. Onun tepesine çıkmak ve tırmanmak için bütün bir gün ister. Yürüyüşte dengeli olan katırlar bile bu arazide tökezler ve bincicileri saktatlanabilirler. Dağın tepesi, tırmanışın ancak sonunda bellirir ve ona bakınca, onun yığma bir te-

Kafası arslan, gövdesi kartal bu heykel, Nemrud dağındaki tapınağın ve heykellerin bekçisi idi. Aynı zamanda, hükümlerlik ve iktidar sembolüdür.

pe olduğu anlaşılır. Antiohos, aslında bir plato olan dağın tepesine taşlar yığdırarak onun şeklini değiştirmiştir. Antiohos, dağın tepesini kocaman bir kurşun kalem ucu şekline soktu, bunu yapmak için platodaki kayaları yonturdu ve sonra, bloklar halindeki kayaları parçalatarak, 50 metre yükseklikte bir koni kurdu.

Kral Antiohos, böylece bir dağı sivrilitti. Bu yığma sivri tepe, uzaktan bakınca, firavunların piramidlerine benzemektedir. Kendine özel mistisizmin bir kısmını Mısır ölümler kültüründen almış olabilir. Oysa, bu yığma sivri tepenin, Keops veya Kefern piramitleri ile müşterek bir yönü yoktur.

Birinci Antiohos, krallığının en yüksek dağında yaptırdığı tapınağa kayalardan yontulmuş çok büyük heykeller dizdirmişti. Bunlar, melez bir kültür eserleri idi.

Piramitler, yontulmuş büyük taşlardan yapılmıştır. Burası ise, çeşitli büyüklükte taşlardan yapılmış yığma bir tepedir.

DOKUNULMAZ BİR MEZAR

Bir çok depremlere, donma ve erime olaylarına ve çığlara 2000 yıldanberi dayanmış olan bu taş yığını, altında esaslı bir temel bulunmadan, hâlâ dar bir dayanak üstünde durmaktadır ki bu da, hayret verici bir durumdur. Yığma tepenin bulunduğu yer, bu taşların aşağıya yuvarlanmasına engel olacak niteliktedir. Başka türlü olsa idi, sivri yığından kopup yuvarlanan bir taş, yer çekimi nedeniyle dağın eteğine kadar giderdi, yığının dibinde durmazdı.

Bununla beraber, yapılar ile tabii platonun birleştiği yerde dar bir yol vardır ve tapınak da teraslar üzerine kurulmuştur. Ancak, bunlar dar olduğu için, yuvarlanan taşların hepsini tutabilecek nitelikte değildirler. Sivri yığına bakınca, onun bazı kısımlarında döküntüler görülmektedir ki bu

da, taşların zaman zaman kaydığına işarettir. Bu olay, oradaki sanat eserlerinin bütünlüğüne zarar vermiştir.

Taştan yığma bu tepe, Mısır piramidlerine nazaran daha ilkel bir yapıdır ve daha gösterişsizdir. Ancak, şüphe yok ki, Antiohos'un adamları, bunu yapmak için çok emek ve güç harcamışlardır:

- 1) Tabii plato yüzeyini temizleyip düzeltmişler ve yığma taş tepe için yer hazırlamışlar.
- 2) Kayaları işleyerek eserler yapmışlardır.
- 3) Kayaları ve taşları bir yerden alıp yapı yerlerine aktarmışlardır ve bunları gereken düzende dikmişlerdir ve yığmışlardır.

Bütün inşaat şantiyesinin yüksekliği 200 metreye yakındır ve burada, binlerce işçi karınca gibi kayınıyordu.

Bu yığma sivri tepeden amaç neydi acaba? Neden böyle büyük ölçüde bir işe girilmişti?

Her halde, Antiohos mezarını tam bir emniyete almak istemişti. Çünkü, Mısır firavunlarının mezarları, piramitler içerisinde saklı oldukları halde, asırlar boyunca yağma edilmişti. Antiohos, böyle muazzam taş yığınına özel bir düşünce ile tercih etmişti. Mısır hükümdarları bunu vaktiyle

bilselerdi, Antiohos'un bu taş yığını, insan elinin kolayca sökemeceği bir tepedir, dokunulamayacak bir mezardır. Kimse, canını tehlikeye koymadan, bu taş yığını içerisine bir yol açıp giremez. Böyle bir giriş yolu açmak istenirse, taşlar yerlerinden oynar ve dökülür, gireni ezer. Taşların dökülüşünü önlemek mümkün değildir, onların ağırlığına bir duvar, çit veya başka bir destek dayanmaz. Ayrıca, gerek mezarın ve gerekse definenin yığın içerisindeki yeri de belli olmadığından, durum daha da zorlaşmaktadır. Mezar ve define, bu yığma taş tepenin içe-

risinde bir yerde olabileceği gibi, tepenin dibinde ve zıttı da olabilir. Veya, belki de tepenin kurulduğu zeminin derinliklerindedir. Tepenin tabanının ortasında olmayıp, kenarlarda bir noktada olması ihtimali de düşünülebilir.

Burada kazı yapmak için, bu yığma taş tepenin bütün taşlarını birer birer yerlerinden almak gerekir. Ne varki, tepenin dibinde, bu taşları koyacak yer yoktur. Böyle olduğuna göre, taşları dağdan aşağı yuvarlamak icap eder. Antiohos, bu yığma tepenin zamanla kendi kendine dökülmeyeceğinden emindi ve böylece, mezarını ve definisini yağmacılardan kurtarmış olduğu gibi, onları arkeologlardan da saklayabilmiştir.

PANTEON, BUGÜNKÜ HALİLE BİR HEYKEL KATLIAMI YERİNİ ANDIRIYOR

Eğer bugün, görmülü bulunan definenin meydana çıkarılması söz konusu olursa, bilim herhalde hayal kırıklığına uğramaz. Elverir ki, bu işin masrafları ve zahmetleri göze alınsın.

Burada, elektrikle sondaj metodu uygulanabilir. Bunun için, zemine iki elektrod konur ve bunlar arasında bir potansiyel farkı sağlanır. Sonra,

iki elektrod arasında kalan toprak kısmından geçen akımın değeri ölçülür. Bu ölçme sonucunda, direnç miktarı ortaya çıkmış olur. Eğer herhangi bir yapı varsa, o zaman direnç, toprağın direncine eşit olmayacak ve böylece, yapının varlığı anlaşılacaktır. Ayrıca, bir de manyetometre aleti vardır ki bu da, manyetik entansite değişimlerini gayet ince olarak ölçer. Eğer, yerde maden eşya, ateşle işlem görmüş çanak, vazo, çömlek gibi eşya da varsa, bunlar manyetik alanda değişimler yaparlar. Böylelikle, insan eli ile yapılmış ne varsa, bu yoldan bulunabilir, çünkü bunların hepsi manyetik etkiler yaratıyor.

Mezarın mevkii bu araçlarla tesbit edildikten sonra, kazıların nasıl yapılacağı planlanabilir. Eğer mezarın yığma tepe altında olduğu anlaşılırsa, o zaman oraya doğru bir veya bir kaç dehliz (galeri) açılabilir.

Bir de, şöyle bir soru akla gelir: ya mezar taş tepenin içerisinde ise? O tepeye bir helikopter çıkabilir ancak. Yer araçlarının oraya ulaşabilmesi mümkün görünmüyor.

Tapınakta üst üste üç teras vardır ki burada, kıralın ve tanrıların heykelleriyle kartal ve arslanlar bulunmaktadır. Arkaları yığma taş tepeye dönük olan bu heykellerin sayısı 25 dir. Tabanları üzerinde duran bu heykeller, beş katlı bir bina kadar yüksektir. Zamanla, gerek depremler ve gerekse iklim koşulları nedeniyle, bu heykellerin başları kopmuş ve düşmüştür. Nemrut Dağ, göçmüş gitmiş bir kıralıktan kalan harabe halinde bir panteon'dır. Kopmadan tabanı üzerinde kalan bir tek baş vardı ki o da, tanrıça Fortuna'ya aitti. Oysa, bundan altı yıl önce bir yıdırım çarpması sonucunda oda kopup düşmüştü. Gerek bilgi noksanlığı ve gerekse halkın haklı olarak buraya gelememesi, burasını başları kopuk bir heykeller bölgesi haline getirmiştir. Antiohos, burasını vaktiyle bütün tanrıların bulunduğu bir tapınak ve halk için ibadet yeri olarak yaptırmıştı. Kıralığına vakfettiği bu tapınağa din adamlarını, heykeltıraşları ve çalgıcıları getirip onları yerleştirmişti.

Bundan 2000 yıl önce, küçük Komagenos kıralığı, zengin ve bereketli bir bölge olarak, Kilikya'da Fırat nehrine kadar dayanıyordu. Güçlü komşuları arasında bu ülke, komşuları için çekici bir yerdi. Bunun nedeni, onun ekonomik durumundan ziyade, kültüründe idi ki bu kültür, kaba kuvvete karşı koyacak nitelikteydi. Bu ül-

Kıvrak sakallı Herakles. Daha sonraları bu tanrı Herkül olarak Yunan ve Roma mitolojisine girmiştir.

kenin Güneyinde ve Doğusunda Part deveti vardı. Kuzeyinde Kapadokya bulunuyordu. Ege denizi kıyıları ise Roma İmparatorluğu ile komşu idi. Roma ve Pers devletleri, buradaki dillere destan dağ tapınağına istekli gözlerle bakıyorlardı, çünkü bu dağ aynı zamanda lejyonlara karşı da bir savunaktı. Bilindiğine göre, Birinci Antiohos Milattan 64 yıl önce, Roma önderlerinden Pompe ile bir anlaşma yapmış ve böylece ülkesinin sınırlarını emniyete almıştı. Ancak, Milattan 72 yıl sonra, Vespasian bu ülkeyi Roma İmparatorluğuna katmayı başarmıştı. Komagenos krallığında Grek ve Pers kültürü gelip Anadolu kültürü ile karışmıştı. İşte o yıkılmaz heykeller, bu kültür karışımı eseridir.

Burada baş tanrı, Zeus-Ahura-Mazda birleşimi niteliğindedir. Güneş tanrısı ise, Apollon-Mitra karışımıdır ve kahramanlar tanrısı Herakles-Artagnes'in bir araya gelmiş şeklidir. Komagenos'tan, Doğu ile Batıyı birleştiren ticaret yolları geçiyordu ki bu yollar da, sonunda gidip dünyanın 7 harikasının bulunduğu bölgelere ulaşıyordu.

Apollon - Mitra ile Antiohos'u gösteren bir kabartma. Ölümsüzlük sembolüdür.

Bu 7 harikadan ikisi, Efesdeki Diana tapınağı ile, Halikarnasdaki Mausolus'un anıt kabridir.

Ksenofon, bu bölgede Perslere karşı başarısız «Onbinler» seferini yapmıştı. Saint Paul da tozlu çöllerden geçerek bu bölgeye gelmişti. Bugün, gene bu bölgede sarı saçlı ve mavimsi gözlü insanlara raslanmaktadır ki bunlar da, birinci Haçlılar Seferinde buralardan geçen Frank şövalyelerinin soyundandır.

Tarihi olaylar gelip geçmiştir, zaman ise kendi eserini yapmıştır.

GÖRÜLEN BAŞARISIZLIK

Nemrut Dağındaki eserleri kim bulup meydana çıkarmıştır? Bilinmiyor, çünkü bilinseydi, bu lan adam söz konusu olurdu. Ulaşılmaz ve erişilmez bir akropolis niteliğinde olan bu yeri, bazen Türk, Alman ve Amerikan arkeologları incelemişlerdi, ancak önemli bir başarı elde etmemişlerdi. Uluslararası büyük kurullar, Mısır'daki Abu-Simbel tapınağını kurtardıkları gibi, Nemrut Dağı ile de meşgul olabiliyorlar. Zamanımızda, böyle kalıntılar artık esrarengiz sayılmaz. Burası, Batı ile Doğu arasındaki birleşimi maddeten sağlamış ufak bir kırallık idi vaktile.

Son altı yıl içerisinde, Amerikalı arkeolog Bayan Teresa Goell, bir ekiple birlikte Nemrut Dağında inceleme ve araştırmalar yapmıştı. Köşuller o kadar zor ve ağırdı ki, bunları yapanlar, kendi sağlık ve hayatlarını tehlikeye koymuşlardı. Bu dağın tepesinde, sıcaklık gündüzleri artı 55°C iken, geceleri 0°C oluyordu. Sığınacak gölge ve içilecek su da bulunmuyordu bu tirmanış esnasında. Heyet, birçok defalar doluya ve şiddetli yağmurlara yakalanıyordu. Ayrıca, ayı ve yaban kedisi gibi hayvanlardan da tehlike vardı. Bununla beraber, bu heyet, tapınağı arayıp bulduktan sonra, büyük bir zahmetle onu taş ve kaya kırıntılarında temizlemeğe çalıştı.

Oysa, taş ve kayaları yuvarlamak mümkün olmuyordu, onları ancak tahta kızaklarla ve çok dikkatle yerlerinden oynatmak gerekiyordu. İşin sonunda, heyet bu çalışmalardan vazgeçmek zo-

runluğunda kalmıştı.

Öyle anlaşılıyor ki Antiohos, buralara el sürdüremek için önceden çareler düşünmüştü.

NOT : Bu yazının sonlarında adı geçen Amerikalı arkeolog Bayan Teresa Goell, Türkiye'ye 1946 yılında gelmişti. Kendisi ile o saman İzmirde tanışmış ve görüşmüştüm. Tarsus'da tarihi ve arkeolojik araştırmalar yapacağını söylemişti. Bu arada, özellikle Nemrut Dağı hakkında bana çok sorular sormuş ve burası ile üstün derecede ilgilenmişti. Anlaşılıyor ki, en önemli amaçlarından birisi, Nemrut Dağı idi. Nitekim, Jean Vidal'ın yukarıdaki yazısı da bunu gösteriyor. Bayan Teresa Goell, hâlen Tarsusdadır.

Science et Vie'den
Çeviren: Hüseyin TURGUT

ÖĞNENİM ALANINDA YENİ BİR ADIM

İlk olarak İngiltere'de 1 Ocak 1971 den itibaren radyo ve televizyonda beraber başlamış olan Open University = Açık Üniversite'ye karşı halk tarafından gösterilen ilgi bütün tahminlerin üstüne çıkmıştı. Bu açık üniversite, radyo, televizyon, kurslar ve mahalli seminerlerin yardımıyla, ilk önce matematik, tabiiat bilimleri psikoloji ve sosyal bilimlerde öğrenime girişmiştir. İlk anda bu işe ayrılan başlangıç sermaye 170 milyon TL dir.

BİLMEK VE YAPMAK

Eski Yunanistan'da Peisistratos'un kurduğu her dört yılda bir yapılan ve 6 gün süren bir bayram vardı. Bunun en önemli gösterileri halkın merasimle tepeye yürüyüşü, Homerin şiirlerinin okunması ve değişik birçok yarışmalardı. Bu yarışmalar sırasında yaşlı bir adam tiyatroya girdi ve her yer dolu olduğu için ayakta kaldı.

Kimse kendisine yer göstermediği için ültiyar geri dönmek üzere İspartalıların beraberce oturdukları sıraların önünden geçti. Bunlar derhal bir ağızdan emir almış gibi ayağa kalktılar ve adamcağıza istediği yere oturmasını rica ettiler.

Bu nezaket karşı taraftaki Atinalılara o kadar tesir ettiği hepsi birden İspartalıları alkışladılar. O sırada yüzünde küçümser bir ifade ile bir İspartalının yüleks sesle şunları söylediği işitildi:

«Atinalılar yapılması gereken şeyleri çok iyi bilirler, fakat onları bir türlü yapamazlar».

HAYAT VE SATRANÇ

Bir gün ünlü satranç şampiyonu Boris Spassky'ye şu soruyu sormuştum:

«Uzun zamandanberi satranç oynamanızın bir sonucu olarak hayatta da yapacağınız her hareketi önceden hesaplamak alışkanlığına sahip olabildiniz mi? Acaba bu hayatın insanların değiştiremeyeceği akışına bir müdahale olmaz mı?»

Spassky bir an düşündü ve «evet», dedi, «bazı durumlar karşısında gerçekten çok ince hesap eaeer, bütün alternatifleri düşünürüm. Fakat hayat öyle bir hasımdır ve arada sırada yaptığı öyle beklenmedik çıkışları vardır ki, ne yaparsanız yapın ona vereceğiniz cevabı dünyada önceden bilemezsiniz?»

Yevgeny Yevtushenko